

УДК [349.3:355.1-057.36-057.75+349.3-053.73](045)

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2026-2-11>

Матрос Ольга Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та консультування,
Уманський національний університет
oljmatros@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6541-1941

СИСТЕМА ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ВЕТЕРАНАМ ВІЙНИ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ В УКРАЇНІ

Вступ. У статті здійснено комплексний аналіз системи правової допомоги ветеранам війни та внутрішньо переміщеним особам в Україні в умовах сучасних соціально-політичних викликів. Розкрито нормативно-правові засади функціонування механізмів надання правової допомоги зазначеним категоріям населення, зокрема охарактеризовано основні законодавчі акти, державні програми та інституції, що забезпечують реалізацію їхніх прав і свобод.

Метою роботи є комплексний аналіз системи правової допомоги ветеранам війни та внутрішньо переміщеним особам в Україні, визначенні її основних складових, особливостей функціонування, проблем реалізації та перспектив удосконалення в сучасних умовах. Методологія дослідження передбачає використання комплексу загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, а саме: формально-юридичного, системно-структурного, аналітичного, порівняльно-правового та методу узагальнення, що дало змогу всебічно дослідити правові засади, механізми та практичні аспекти надання правової допомоги ветеранам війни та внутрішньо переміщеним особам в Україні. Зокрема, для вивчення наукових підходів і нормативно-правової бази щодо правової допомоги ветеранам війни та внутрішньо переміщеним особам; для розкриття структури системи правової допомоги та взаємозв'язку її елементів; для дослідження змісту правових норм, що регулюють порядок надання правової допомоги; для формулювання висновків і визначення напрямів удосконалення системи правової допомоги в Україні.

Висновки. Результати дослідження полягають у тому, що було проаналізовано нормативно-правові засади функціонування системи правової допомоги ветеранам війни та внутрішньо переміщеним особам в Україні, визначено її основні складові, суб'єкти надання та особливості реалізації. У процесі дослідження встановлено, що система правової допомоги в Україні має комплексний характер і охоплює діяльність органів державної влади, системи безоплатної правничої допомоги, органів місцевого самоврядування, центрів надання адміністративних послуг, а також громадських організацій. Сформульовані у дослідженні висновки та узагальнення можуть бути корисними для вдосконалення механізмів надання правової допомоги, підвищення її доступності та ефективності, а також для розроблення практичних рекомендацій щодо захисту прав зазначених категорій осіб.

Ключові слова: *правова допомога, безоплатна правнича допомога, ветерани війни, внутрішньо переміщені особи, соціальний захист, правовий захист, права ветеранів, права ВПО, державна підтримка, Україна.*

Matros Olha Oleksandrivna

PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Social Pedagogy, Social Work and Counseling,
Uman National University

LEGAL AID SYSTEM FOR WAR VETERANS AND INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN UKRAINE

Introduction. The article provides a comprehensive analysis of the legal aid system for war veterans and internally displaced persons in Ukraine in the context of modern socio-political challenges. The regulatory and legal principles of the functioning of the mechanisms for providing legal aid to the specified categories of the population are disclosed, in particular, the main legislative acts, state programs and institutions that ensure the implementation of their rights and freedoms are characterized.

Particular attention is paid to the role of the free legal aid system, the activities of state authorities, local governments and public organizations in ensuring access to legal services. Key problems in the field of legal protection for war veterans and internally displaced persons are identified, including insufficient awareness, the complexity of the procedures for obtaining assistance, as well as limited resource provision.

Purpose and objectives of the article. The purpose of the study is a comprehensive analysis of the legal aid system for war veterans and internally displaced persons in Ukraine, identifying its main components, features of functioning, implementation problems and prospects for improvement in modern conditions. The research methodology involves the use of a complex of general scientific and special methods of scientific knowledge, namely: formal-legal, system-structural, analytical, comparative-legal and generalization methods, which made it possible to comprehensively investigate the legal principles, mechanisms and practical aspects of providing legal aid to war veterans and internally displaced persons in Ukraine. In particular, to study scientific approaches and the regulatory and legal framework for providing legal aid to war veterans and internally displaced persons; to reveal the structure of the legal aid system and the relationship between its elements; to study the content of legal norms that regulate the procedure for providing legal aid; to formulate conclusions and determine areas for improving the legal aid system in Ukraine.

Results. The results of the study are that the regulatory and legal principles of the functioning of the legal aid system for war veterans and internally displaced persons in Ukraine were analyzed, its main components, entities providing it and features of implementation were identified. The study found that the legal aid system in Ukraine is complex and encompasses the activities of state

© Матрос О. О., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

authorities, the free legal aid system, local governments, administrative service centers, and public organizations. The conclusions and generalizations formulated in the study may be useful for improving the mechanisms for providing legal aid, increasing its accessibility and effectiveness, and for developing practical recommendations for protecting the rights of the above categories of persons.

Key words: *legal aid, free legal aid, war veterans, internally displaced persons, social protection, legal protection, veterans' rights, IDPs' rights, state support, Ukraine.*

Вступ. В умовах повномасштабної війни в Україні питання правового захисту ветеранів війни та внутрішньо переміщених осіб набуло особливої актуальності. Саме ці категорії громадян найчастіше стикаються з проблемами оформлення статусу, отримання соціальних гарантій, житлових прав, пенсійного забезпечення, компенсацій, пільг, відновлення документів та захисту порушених прав у суді. У зв'язку з цим в Україні сформовано систему правової допомоги, яка поєднує державні інституції, спеціалізовані органи, систему безоплатної правничої допомоги та механізми цифрового доступу до послуг. Основою цієї системи є Закон України «Про безоплатну правничу допомогу», який визначає зміст права на таку допомогу, порядок її надання та коло суб'єктів, що мають право на відповідні послуги [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика системи правової допомоги ветеранам війни та внутрішньо переміщеним особам в Україні є актуальним напрямом сучасних наукових досліджень.

Зокрема, питання доступу до правосуддя вразливих груп населення в умовах воєнного стану досліджується у працях І. Гнатюка [2], а дослідник Н. Ковальчук [4], у своїх працях акцентує увагу на захисті прав внутрішньо переміщених осіб, наголошуючи на наявності низки суперечностей у чинному законодавстві щодо надання державної допомоги ВПО, що призводить до нерівності у доступі до соціальних і правових гарантій та потребує подальшого вдосконалення нормативно-правової бази. Л. Петренко розглядає у своїй праці правове забезпечення соціального захисту ветеранів війни в Україні [6].

Аналіз сучасних наукових досліджень і публікацій свідчить про підвищений інтерес до проблем правового забезпечення ветеранів війни та внутрішньо переміщених осіб. Водночас, незважаючи на наявність значної кількості наукових напрацювань, питання удосконалення системи правової допомоги, підвищення її ефективності та доступності в умовах воєнного стану залишаються недостатньо дослідженими та потребують подальшого наукового осмислення.

Мета дослідження – дослідити особливості функціонування системи правової допомоги ветеранам війни та внутрішньо переміщеним особам в Україні, охарактеризувати її нормативно-правові засади, виявити основні проблеми реалізації та окреслити перспективи розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правова допомога ветеранам війни та ВПО базується на положеннях Конституції України, Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» [7], а також на спеціальному законодавстві, що регулює статус ветеранів війни, соціальний захист військо-

вослужбовців, права внутрішньо переміщених осіб та порядок отримання державних послуг. Закон про безоплатну правничу допомогу встановлює, що в Україні діє система первинної та вторинної правничої допомоги. Первинна допомога включає надання правової інформації, консультацій і роз'яснень, а вторинна – захист, представництво інтересів у суді та складання процесуальних документів.

Для ветеранів війни важливу роль відіграє також діяльність Міністерства у справах ветеранів України [5], яке координує державну політику щодо надання статусів, соціального захисту, реабілітації, психологічної підтримки та доступу до послуг. На офіційному порталі міністерства окремо винесені сервіси щодо надання статусів ветеранів війни, медичного забезпечення, реабілітації та інших форм підтримки.

Ключовим елементом системи є **система безоплатної правничої допомоги України**. Закон про безоплатну правничу допомогу визначає, що безоплатна правнича допомога – правнича допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел. Правнича допомога – надання правничих послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення. Держава забезпечує доступ громадян до юридичних консультацій, письмових роз'яснень, допомоги у підготовці заяв, скарг та інших документів, а в передбачених законом випадках, і до представництва в суді. Звернутися по допомогу можна телефоном, онлайн або через бюро правничої допомоги. Офіційний контактний номер системи – 0 800 213 103 [11].

Центри з надання безоплатної правничої допомоги є неприбутковими організаціями, які фінансуються з Державного бюджету України та забезпечують надання всіх видів правничих послуг первинної і вторинної правничої допомоги. На 2026 рік, відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2026 рік» [8], передбачено 612 581,6 тис. грн на реалізацію бюджетної програми «Забезпечення формування та функціонування системи безоплатної правничої допомоги», а також на бюджетну програму «Забезпечення надання безоплатної вторинної правничої допомоги та послуг з медіації» 558 990,7 тис. грн.

Окрім системи БПД, у наданні правової допомоги ветеранам війни та ВПО беруть участь: державні органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; Міністерство у справах ветеранів України; структурні підрозділи соціального захисту населення; центри надання адміністративних послуг; громадські та благодійні організації, які спеціалізу-

ються на захисті прав ветеранів, військовослужбовців і переселенців [9].

Така багаторівнева модель дозволяє поєднати юридичний супровід, адміністративні послуги та соціальну підтримку. Це особливо важливо для осіб, чії проблеми мають комплексний характер: наприклад, коли ветерану або ВПО одночасно потрібно відновити документи, оформити статус, отримати житлову допомогу та оскаржити неправомірну відмову органу влади.

Ветерани війни є категорією осіб, які часто потребують спеціального правового супроводу. Найпоширеніші питання, з якими вони звертаються, стосуються: надання або підтвердження статусу учасника бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасника війни чи члена сім'ї загиблого; отримання пільг, компенсацій і соціальних виплат; пенсійного забезпечення; медичного забезпечення, реабілітації, протезування; отримання психологічної допомоги; захисту трудових, житлових та сімейних прав.

Важливим є й те, що багато прав ветеранів реалізуються не автоматично, а через звернення, подання документів, підтвердження фактів, проходження комісій або оскарження відмов. Саме тому правова допомога для ветеранів має не лише інформаційний, а й практичний характер: юрист допомагає особі пройти процедуру, правильно оформити документи та захистити свої права у разі спору. Такий висновок випливає з характеру послуг системи БПД і переліку ветеранських сервісів, оприлюднених державними органами [3].

Внутрішньо переміщена особа після втрати житла та документів звертається до системи безоплатної правничої допомоги. Завдяки юридичному супроводу вона відновлює паспорт та ідентифікаційні документи; оформлює довідку ВПО; отримує доступ до соціальних виплат; подає заяву на компенсацію за зруйноване житло.

У цьому випадку правова допомога виконує комплексну функцію і тому, вона не лише вирішує юридичні питання, а фактично відновлює базові умови існування людини та її соціальну включеність.

Аналогічна ситуація характерна для ветеранів війни. Наприклад, військовослужбовець після поранення стикається з труднощами у підтвердженні статусу особи з інвалідністю внаслідок війни. За наявними аналітичними даними, близько 77% поранених ветеранів мають труднощі з оформленням статусу, тоді як серед непоранених цей показник становить близько 53%. Це свідчить про наявність додаткових бар'єрів для найбільш вразливої групи [2].

Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України напрацювало зміни до постанови, яка регулює порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам. Вони передбачають розширення категорій отримувачів, щоб не залежно від доходу родини, діти ВПО отримали допомогу на проживання та нові можливості для незапрацеваних людей. Відповідну ініціативу підтримав Кабінет Міністрів України. Важливо, що такі зміни допоможуть підтримати дітей та родини з дітьми, які

втрапили все через війну та відновлюють питання соціальної справедливості. Нарахування виплати для дітей ВПО, незалежно від доходу батьків, здійснюватиметься з 1 лютого 2026 року, за умови подачі заяви до 1 травня 2026 року.

Ще одна важлива зміна торкнеться незапрацеваних осіб з числа ВПО. У зв'язку із підвищенням прожиткового мінімуму, внутрішньо переміщені особи, яким припинили виплату на проживання через перевищення граничного доходу, відтепер можуть подати документи на перегляд виплат. Нарахування виплат з 1 січня 2026 року відбудеться за умови подачі заявки до 1 травня 2026 року.

Якщо документи для перерахунку буде подано пізніше 1 травня 2026 року, виплати будуть нараховуватись з місяця подачі заяви про допомогу.

Також збільшено тривалість допомоги. Максимальну кількість шестимісячних періодів виплат подовжено з чотирьох до п'яти. Це дозволить найбільш вразливим категоріям переселенців отримувати державну підтримку на півроку довше [5].

Окремі сервіси для ВПО дедалі частіше інтегруються у цифрові механізми держави. Наприклад, у 2025 році Міністерство у справах ветеранів повідомило про подання заявок на житловий ваучер через застосунок «Дія» для ветеранів і ветеранок, які одночасно мають статус ВПО з тимчасово окупованих територій. Це показує, що сучасна система допомоги будуватиметься не лише через фізичні установи, а й через електронні сервіси.

Для ВПО правова допомога особливо важлива через велику кількість бюрократичних процедур та часті зміни нормативного регулювання. У таких умовах безоплатна правничка допомога забезпечує не просто консультацію, а реальний механізм доступу до захисту прав [9].

Система БПД виконує в Україні важливу соціальну функцію, оскільки робить юридичну допомогу доступною для вразливих категорій населення. Для ветеранів війни та ВПО це особливо суттєво, бо багато з них перебувають у складному матеріальному, психологічному або соціальному становищі. Через бюро правничої допомоги, гарячу лінію, онлайн-консультації та довідкові ресурси громадяни можуть отримати підтримку навіть тоді, коли не мають фінансової можливості звернутися до приватного адвоката [1].

Практичне значення цієї системи полягає в тому, що вона: забезпечує реальний доступ до правосуддя; зменшує правову ізоляцію вразливих груп; допомагає правильно оформлювати звернення та документи; сприяє оскарженню незаконних рішень; посилює соціальну захищеність ветеранів війни та ВПО.

26 березня 2026 року Кабінет Міністрів України на своєму засіданні схвалив внесення зміни до закону «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Головна ідея змін – дати Уряду більше повноважень визначати особливості застосування державних соціальних нормативів щодо ветеранів, ветеранок та членів їх сімей. Для

цього до чинного закону пропонується додати нову статтю.

Зокрема, Кабінет Міністрів України зможе встановлювати: особливості застосування державних соціальних нормативів для доступу ветеранів, ветеранок і їхніх сімей до соціальних, медичних, реабілітаційних, освітніх, інших послуг; пріоритетність в отриманні цих послуг; додаткові критерії якості, щоб послуги були доступнішими та ефективними.

Такі зміни допоможуть зробити державну підтримку більш адресною – тобто такою, що краще враховує потреби конкретних людей. Чіткі правила і пріоритетність у доступі до послуг означають належну підтримку для тих, хто її найбільше потребує та дозволять ефективніше використовувати державні ресурси та створять правові передумови для здійснення моніторингу якості соціальних стандартів щодо ветеранської спільноти [10].

Попри розвиток системи правової допомоги, в Україні залишаються певні проблеми. Серед них – перевантаження системи через велику кількість звернень, складність законодавства, потреба у ще більшій спеціалізації юристів у питаннях ветеранської політики та захисту прав ВПО, а також необхідність кращої координації між різними державними органами.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, система правової допомоги ветеранам війни та внутрішньо переміщеним особам в Україні є важливою складовою державної політики соціального захисту та відновлення справедливості. Її основу становлять норми законодавства про безоплатну правничу допомогу, діяльність спеціалізованих державних органів, насамперед Міністерства у справах ветеранів України, а також мережа бюро, центрів і цифрових сервісів. Для ветеранів війни та ВПО така система має не лише юридичне, а й соціальне значення, оскільки дозволяє реалізовувати права, отримувати пільги, компенсації та захист у складних життєвих обставинах. Подальший розвиток цієї системи пов'язаний із її доступністю, спеціалізацією, цифровізацією та міжвідомчою взаємодією.

Перспективним напрямом є посилення інтеграції між правовою, соціальною, психологічною та адміністративною допомогою. Для ветеранів війни й ВПО ефективною є не фрагментарна, а комплексна модель підтримки, коли людина може в одному місці або через одну систему отримати консультацію, супровід і доступ до суміжних послуг.

Список літератури:

1. Безоплатна правнича допомога : офіц. вебсайт. URL: legalaid.gov.ua/ (дата звернення: 15.03.2026).
2. Гнатюк І. Р. Доступ до правосуддя вразливих груп населення в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми держави і права*. 2025. № 98. С. 33–40.
3. Допомога на проживання для ВПО: Мінсоцполітики відновлює виплати для дітей та розширює підтримку для непрацездатних осіб : офіц. вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dopomoha-na-prozhyvannia-dlia-vpo-minsotspolityky-vidnovliuie-vyplaty-dlia-ditei-ta-rozshyruie-pidtrymku-dlia-nepratsezdatsnykh-osib> (дата звернення: 24.03.2026).
4. Ковальчук Н. М. Захист прав внутрішньо переміщених осіб: сучасні виклики. *Юридична наука*. 2023. № 2. С. 88–95.
5. Міністерство у справах ветеранів України : офіц. вебсайт. URL: mva.gov.ua/ (дата звернення: 15.03.2026).
6. Петренко Л. В. Правове забезпечення соціального захисту ветеранів війни в Україні. *Вісник соціальної роботи*. 2024. № 1. С. 112–119.
7. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: zakon.rada.gov.ua/go/3460-17 (дата звернення: 15.03.2026).
8. Про Державний бюджет України на 2026 рік: Закон України від 03.12.2025 № 4695-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4695-20> (дата звернення: 30.03.2026).
9. Про систему БПД. Безоплатна правнича допомога : офіц. вебсайт. URL: legalaid.gov.ua/pro-systemu-bpd/ (дата звернення: 15.03.2026).
10. Уряд ініціює визначення особливостей застосування державних соціальних нормативів щодо ветеранів, ветеранок та членів їх сімей : офіц. Веб-портал: від 26 березня 2026 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 21.04.2026).
11. Як отримати безоплатну правничу допомогу. Безоплатна правнича допомога : офіц. вебсайт. URL: legalaid.gov.ua/kliyentam/yak-otrymaty-bpd/ (дата звернення: 15.03.2026).

References:

1. Bezoplatna pravnycha dopomoha [Free legal advice]. Retrieved from legalaid.gov.ua/ [in Ukrainian].
2. Hnatiuk, I. R. (2025). Dostup do pravosuddia vrazlyvykh hrup naseleння v umovakh voiennoho stanu [Access to justice for vulnerable groups in martial law]. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Current problems of state and law*, 98, 33–40 [in Ukrainian].
3. Dopomoha na prozhyvannia dlia VPO: Minsotspolityky vidnovliuie vyplaty dlia ditei ta rozshyruie pidtrymku dlia nepratsezdatsnykh osib [Housing assistance for IDPs: Ministry of Social Policy restores payments for children and expands support for people unable to work]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/dopomoha-na-prozhyvannia-dlia-vpo-minsotspolityky-vidnovliuie-vyplaty-dlia-ditei-ta-rozshyruie-pidtrymku-dlia-nepratsezdatsnykh-osib> [in Ukrainian].
4. Kovalchuk, N. M. (2023). Zakhyst prav vnutrishno peremishchenykh osib: suchasni vyklyky [Protecting the rights of internally displaced persons: contemporary challenges]. *Yurydychna nauka – Legal science*, 2, 88–95 [in Ukrainian].

5. Sait Ministerstva u spravakh veteraniv Ukrainy [Website of the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine]. mva.gov.ua/. Retrieved from <https://mva.gov.ua/> [in Ukrainian].
6. Petrenko, L. V. (2024). Pravove zabezpechennia sotsialnoho zakhystu veteraniv viiny v Ukraini [Legal provision of social protection for war veterans in Ukraine]. *Visnyk sotsialnoi roboty – Bulletin of Social Work*, 1. 112–119 [in Ukrainian].
7. Pro bezoplatnu pravnychu dopomohu: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine About free legal aid]. 3460-VI vid 02.06.2011 r. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/3460-17> [in Ukrainian].
8. Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2026 rik: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine About the State Budget of Ukraine for 2026]. 4695-IX vid 03.12.2025 r. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/4695-20> [in Ukrainian].
9. Pro systemu BPD. Bezoplatna pravnycha dopomoha [About the BPD system. Free legal assistance]. Retrieved from legalaid.gov.ua/pro-systemu-bpd/ [in Ukrainian].
10. Uriad initsiiuie vyznachennia osoblyvostei zastosuvannia derzhavnykh sotsialnykh normatyviv shchodo veteraniv, veteranok ta chleniv yikh simei [The government initiates the definition of the specifics of the application of state social standards for veterans and their family members]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/> [in Ukrainian].
11. Yak otrymaty bezoplatnu pravnychu dopomohu. Bezoplatna pravnycha dopomoha [How to get free legal aid. Free legal aid]. Retrieved from legalaid.gov.ua/kliientam/yak-otrymaty-bpd/ [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 30.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026